

บทที่ 1

ความหมายและขอบเขตของวรรณกรรมปัจจุบัน

คำว่าวรรณกรรมปัจจุบันบ่งบอกว่ามีเงื่อนไขอยู่กับเวลา มีปัญหาว่าปัจจุบันนั้นจะนับเวลาจากเดี๋ยวนี้ย้อนขึ้นไปจนถึงเมื่อไหร่ และ “เดี๋ยวนี้” ที่กล่าวถึงนั่นคือเวลาใด เนื่องจากเวลาที่เป็นอนาคตก็จะกลายเป็นปัจจุบันไปทุกทีทุกที หากเราจะถือว่าวรรณกรรมปัจจุบันเป็นกระบวนวิชาที่เปิดท้ายกระบวนวิชาวรรณกรรมแบ่งตามยุคสมัยวิชาอื่น ๆ วรรณกรรมปัจจุบันก็จะหมายถึงวรรณกรรมที่เขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 8 เป็นต้นมากระนั้นหรือ โดยข้อเท็จจริงก็มีใช่เช่นนั้น เพราะในทางปฏิบัติวรรณกรรมที่นำมาศึกษากันในฐานะวรรณกรรมปัจจุบันเป็นวรรณกรรมที่แต่งในสมัยรัชกาลที่ 7 ก็มีอยู่มาก เช่น นวนิยายของดอกไม้สด หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ศรีบูรพา เป็นต้น

วรรณกรรมปัจจุบันเรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า “วรรณกรรมร่วมสมัย” อันก่อให้เกิดปัญหาเดียวกันว่า วรรณกรรมนั้นร่วมสมัยกับใคร กับผู้เรียน หรือกับผู้สอน (ซึ่งบางทีอาจมีช่องว่างระหว่างวัยกับผู้เรียนอยู่มาก) คำว่า “ร่วมสมัย” นี้ยังหมายถึงวรรณกรรมที่แต่งในระยะเวลาอันใกล้เคียงกัน ซึ่งอาจจะไม่ใช่เวลาในปัจจุบันก็ได้ เช่น ไตรภูมิพระร่วง ของพระมหาธรรมราชาลิไท กับ *Divine Comedy* ของ Dante แต่งในระยะเวลาห่างกันประมาณ 30 ปี นับเป็นวรรณกรรมร่วมสมัยกันได้ แต่ทั้งสองเล่มไม่ใช่วรรณกรรมปัจจุบัน หรือมหากาพย์ และรามายณะ กับมหากาพย์ *Iliad* และ *Odyssey* ของกรีก แต่งห่างกัน 300 ปี ก็ถือเป็นวรรณกรรมร่วมสมัยในยุคมหากาพย์เหมือนกัน นอกจากนี้มีข้อสังเกตอีกอย่างว่า แม้จะเป็นนักเขียนที่มีชีวิตอยู่ร่วมสมัยกันในเวลานี้ แต่หากนักเขียนคนหนึ่งแต่งวรรณกรรมขึ้นด้วยลักษณะขนบนิยมของวรรณคดีไทยของเก่า โดยมีได้มีส่วนใดที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงขึ้น ก็ย่อมยากจะนับว่าวรรณกรรมชิ้นนั้นเป็นวรรณกรรมปัจจุบัน

ศาสตราจารย์ กุหลาบ มลลิกะมาส อ้างถึงคำกล่าวของ T.S Eliot ซึ่งเป็นนักเขียนและนักวิจารณ์ชาวอเมริกันว่า งานศิลปะที่สร้างขึ้นในสมัยใดก็ตามถ้าเป็นที่นิยมอยู่ถึงทุกวันนี้ ก็ย่อมนับได้ว่าวรรณกรรมนั้นยังมีลักษณะเป็นปัจจุบัน ฉะนั้น Eliot จึงถือว่า *Gulliver's Travels* ของ Swift ซึ่งเขียนขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1827 (ประมาณ 152 ปีมาแล้ว) เป็นวรรณกรรมปัจจุบัน หรือวรรณกรรมร่วมสมัยกับนักเขียนในเวลานี้ ก็คงเป็นด้วยเหตุฉะนี้ เราจึงย้อนทบทวนไปทุก 10 ปี และพบว่าวรรณกรรมที่แต่งเมื่อประมาณ 50 ปีมาแล้ว เช่นนวนิยายของดอกไม้สด ศรีบูรพา ฯลฯ เป็นวรรณกรรมร่วมสมัยกับเรา นำมาอ่านเพื่อความเพลิดเพลิน นำมาศึกษาหาความรู้กันได้อีก

ฉะนั้น ความเป็นปัจจุบันของวรรณกรรมจึงมีความสับสนดังที่พยายามจะชี้ให้เห็นดังกล่าว อย่างไรก็ตามจะสรุปได้ว่า การจะตัดสินว่าวรรณกรรมใดเป็นวรรณกรรมปัจจุบัน วรรณ

กรรมใดเป็นวรรณกรรมในอดีตนั้น มีปัจจัยอยู่ 2 ประการประกอบกัน

1. **เรื่องเวลา** ไม่มีกำหนดตายตัว แต่ถ้าเราสำรวจวรรณกรรมย้อนขึ้นไปจะพบว่าวรรณกรรมและนักเขียนที่รู้จักแพร่หลายและหาผลงานอ่านได้ไม่ยากจะเป็นวรรณกรรมช่วงปลายรัชกาลที่ 7 ประมาณ พ.ศ. 2470 เป็นต้นมา

2. **ลักษณะการเขียน** สิ่งที่เป็นเครื่องกำหนดลักษณะการเขียนวรรณกรรมปัจจุบันคือ **อิทธิพลตะวันตก** ซึ่งเริ่มเข้ามาตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้ลักษณะของวรรณกรรมไทยเปลี่ยนแปลงไปทั้งรูปแบบ เนื้อหา กลวิธีการเขียน และแนวความคิด อิทธิพลของตะวันตกปรากฏให้เห็นเด่นชัดในวรรณกรรมระยะแรก ๆ และลดน้อยถอยลงจนในที่สุดแทบจะขจัดคราบของอิทธิพลวรรณกรรมตะวันตกออกไปได้หมด หรือพูดอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการรับอิทธิพลตะวันตกอย่างผสมกลมกลืนเข้าไปอย่างมีศิลปะแบบเนียนขึ้น ฉะนั้น ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบ เนื้อหา กลวิธีการเขียน แนวคิด เมื่อ 50 ปีที่แล้วกับวรรณกรรมในทุกวันนี้ยังมีการประสานต่อเนื่องกันอยู่ และคงดำเนินไปเช่นนี้ จนกว่าจะมี “ กระแสคลื่นอิทธิพลลูกใหม่ ” อันจะทำให้วรรณกรรมในอนาคตเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าไปกว่าเดิมน

สภาพสังคม เหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองนับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ขบถสันติภาพ พ.ศ. 2495 การปฏิวัติ พ.ศ. 2500 วันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516 ฯลฯ เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการเมือง เศรษฐกิจ จริยธรรมและค่านิยมในสังคม ทั้งได้เสริมสร้างและหันเหทิศทางของการเล่นวรรณกรรมโดยมีเนื้อหาและแนวคิดที่รับช่วงต่อกันเป็นลูกโซ่ ฉะนั้น เราจึงถือว่า **แผ่นดินนี้ของใคร** ของ ศรีรัตน์ สถาปนวัฒน์ เขียนเมื่อ พ.ศ. 2494 เป็นวรรณกรรมร่วมสมัยกับ **เขาก้อกานต์** ของ สุวรรณี สุคนธา หรือแม่บทภาพยนตร์เรื่อง **กนกานา** ของคุณาวุฒิ **หญิงกนั** ของ ก. สุรางคนางค์ เป็นวรรณกรรมร่วมสมัยกับ **รอยมลทิน** ของ “ ทมยันตี ” และ **เทพธิดาโรงแรม** ของ ณรงค์ จันทร์เรื่อง **บทร้อยกรองชื่อ อีสาน** ของ นายผี (อัศนี พลจันทร) กับงานของ **รวีโดมพระจันทร์** **สถาพร ศรีสัจจ** บางบทของ **เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์** เป็นร้อยกรองร่วมสมัยกัน ทั้งนี้เพราะสะท้อนถึงปัญหาเดียวกันนั่นเอง

เหตุประการฉะนี้ จึงเห็นได้ว่าทั้งเวลาและลักษณะการแต่งต่างเป็นองค์ประกอบในการบ่งบอกถึงวรรณกรรมปัจจุบันที่ต้องเคียงคู่กันไป

ลักษณะของวรรณกรรมปัจจุบัน

วรรณกรรมปัจจุบันมีลักษณะเด่นที่ควรกล่าวถึง 3 ประการคือ

1. **รูปแบบ** วรรณกรรมปัจจุบันมีรูปแบบการแต่งขยายตัวมากขึ้นกว่าวรรณกรรมในอดีต และแต่ละรูปแบบยังขยายย่อยออกไปอีกมาก ได้แก่

1.1 **สารคดี** เป็นรูปแบบการเขียนที่มุ่งเน้นเรื่องข้อเท็จจริงความถูกต้องเป็นสำคัญ

สารคดีปัจจุบันแยกประเภทย่อยได้มาก เช่น สารคดีท่องเที่ยว สารคดีชีวประวัติและอัตตชีวประวัติ สารคดีวิชาการแขนงต่าง ๆ ตลอดจนบทความในรูปแบบมากมาย เช่น บทวิจารณ์ บทบรรณาธิการ บทวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น

1.2 นวนิยายและเรื่องสั้น เป็นรูปแบบการเขียนบันเทิงคดีอย่างใหม่ ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวาง มีแนวการเขียนแสดงได้หลายแบบ เช่น ประเภทรักพาส์น ได้แก่ ปริศนา ผู้กองยอดรัก ประเภทชีวิตครอบครัว ได้แก่ ไม้พลัดใบ น้ำเซาะทราย ประเภทจิตวิทยา ได้แก่ จันดารา ไร่เสน่ห์ ประเภทลูกทุ่ง ได้แก่ ทุ่งมหาราช แผลเก่า นอกจากนี้ยังอาจแบ่งตามแนวปรัชญา ความคิดตะวันตก เป็นประเภทแนวโรแมนติก แนวสัจนิยม แนวธรรมชาตินิยม แนวสัญลักษณ์นิยม เป็นต้น

1.3 บทละคร บทละครปัจจุบันที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกเป็นแบบบทละครพูดหรือละครเพลงประกอบริ้ว บทละครปัจจุบันมีทั้งที่เป็นบทละครแปล บทละครแปลง และบทละครที่แต่งขึ้นโดยใช้กลวิธีการแสดงออกแบบตะวันตก เช่น การใช้สัญลักษณ์ การเสนอแนวคิดแบบใหม่ ๆ มีข้อน่าสังเกตว่าบทละครปัจจุบันที่เขียนขึ้นบางเรื่อง มิได้เขียนเพื่อนำไปใช้ในการแสดงจริง ๆ หากแต่เป็นบทสำหรับอ่านโดยใช้รูปแบบของบทละครเป็นสื่ออย่างหนึ่งในการเขียนแสดงความคิดเห็นแทนจะเขียนในรูปของเรื่องสั้น นวนิยาย หรือสารคดี หากนำบทละครพวกนี้ไปแสดงจริงอาจจะต้องมีการแก้ไขบทบ้างเพื่อความเหมาะสม

1.4 ร้อยกรอง ลักษณะร้อยกรองปัจจุบันมุ่งเน้นในการเสนอ “ข้อคิดเห็น” มากกว่าการเสนอความไพเราะงดงามตามหลักวรรณศิลป์ ร้อยกรองปัจจุบันจึงมีขนาดสั้น ใช้ถ้อยคำง่าย ๆ พื้น ๆ บางทีก็กำกวม รุนแรง ไม่เคร่งครัดในด้านฉันทลักษณ์ ไม่สนใจขนบนิยมในการแต่ง เนื้อหาแสดงแนวคิดกว้างขวางเรื่องสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษาตามสภาพที่พบเห็น ไม่สร้างจินตนาการไกลตัวอย่างในร้อยกรองสมัยก่อน

2. เนื้อหา เนื้อหาของวรรณกรรมปัจจุบันต่างจากวรรณกรรมในอดีตที่ไม่มุ่งเน้นศิลปะการแต่งอันทำให้เกิดความรื่นรมย์ทั้งในการอ่าน (ถ้าเป็นร้อยกรอง นิทาน คำกลอน ฯลฯ) หรือความเพลิดเพลินในการดู (ถ้าเป็นบทละคร) โดยการเสนอภาพอันงดงามตามความนึกคิดจินตนาการ จนมองข้ามความเป็นจริงและสาระสำคัญของเนื้อหาไป วรรณกรรมปัจจุบันจะสนองอารมณ์ของคนดูและคนอ่านด้วยภาพ “ของจริง” สิ่งใกล้ตัว สิ่งที่พบเห็นได้จริง ฉะนั้นในขณะที่วรรณกรรมในอดีตเน้นศิลปะการแต่ง วรรณกรรมปัจจุบันจะเน้นเรื่องการเสนอ “ข้อคิด” หรือ “ความคิดเห็น” อันจะเป็นการจุดไฟปัญญาให้แก่ผู้อ่าน

3. แนวคิดหรือปรัชญาของเรื่อง วรรณกรรมปัจจุบันโดยเฉพาะนวนิยายเรื่องสั้นมีกลวิธีการเสนอเรื่องให้น่าติดตามอย่างมากมาย ตั้งแต่การเปิดเรื่อง ปิดเรื่องให้น่าสนใจและประทับใจ การเล่าย้อนหลัง การสร้างตัวละคร การแนะนำตัวละคร การใช้สัญลักษณ์ ฯลฯ กลวิธีการเสนอเรื่องอีกอย่างหนึ่งที่น่าสนใจคือการเสนอเรื่องด้วยแนวคิดหรือปรัชญา

แบบใดแบบหนึ่งหรือปนกัน แต่วรรณกรรมในอดีตส่วนใหญ่มักเสนอเรื่องในแนวโรแมนติกและไอดีลิสติก (Idealism) แต่วรรณกรรมปัจจุบันเสนอแนวคิดอันเป็นความเคลื่อนไหวของวรรณกรรมตะวันตกมากแบบขึ้น เช่นเสนอความเป็นจริงทุกแง่ทุกมุม ได้แก่ แนวคิดแบบสัจนิยม (Realism) เช่น ตะวันตกดิน ละครแห่งชีวิต หนึ่งในร้อย เสนอภาพชีวิตที่เน้นเรื่องความทุกข์ยากร้ายกาจของชีวิต ได้แก่ แนวคิดแบบธรรมชาตินิยม (Naturalism) เช่น เรื่องสั้นของลาวคำหอม เสนอเรื่องโดยใช้สัญลักษณ์ ได้แก่ แนวคิดแบบสัญลักษณ์นิยม เช่น แดง รวี ของ รงค์ วงศ์สวรรค์ รถไฟเด็กเล่น ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ใช้แนวปรัชญาที่แสดงถึงอิสระเสรีของมนุษย์ในการเลือกเพื่อการดำรงชีวิตแทนที่จะอยู่ด้วยกฎเกณฑ์ กรอบ หรือเงื่อนไขใด ได้แก่ แนวคิดแบบที่เรียกว่า Existentialism เช่น ชั้นที่ 7 ของสุชาติ สวัสดิ์ศรี ฉันทเพียงแต่อยากจะทำออกไปข้างนอก และอนนสายที่นำไปสู่ความตาย ของวิฑากร เชียงกูล แนวคิดแบบเหนือจริง (Surrealism) เช่น เรื่องสั้นและบทละครของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ แนวคิดใหม่ ๆ เหล่านี้นับเป็นการสร้างความก้าวหน้าและทำให้วรรณกรรมปัจจุบันมีแนวการเขียนแปลกใหม่หลากหลายยิ่งขึ้น